

De Echo's van Europa: Spiegelingen van Macht en Verlies

Inleiding

Europa staat op een kantelpunt. De oorlog in Oekraïne, de interne crises in Duitsland en Frankrijk, de dubbelzinnige rol van Engeland na Brexit, en de steeds agressievere retoriek van Brussel en Washington hebben samen een situatie geschapen die moeilijk nog te beheersen lijkt. Wat ooit begon als een vredesproject, bedoeld om de volkeren van het continent te verbinden, lijkt vandaag verstrikt geraakt in spanningen die juist verdeeldheid, militarisering en wantrouwen oproepen.

Het dominante verhaal dat Rusland uit zou zijn op expansie richting Europa, verdoezelt de dieperliggende dynamiek. Het waren de Europese Unie en de Verenigde Staten die zich steeds verder oostwaarts uitbreidden, steeds dichterbij de voormalige Russische invloedssferen. Voor Moskou was dat geen uitnodiging tot samenwerking, maar een existentiële bedreiging. Zo ontstond de huidige oorlog niet uit een planmatige Russische ambitie om Europa te veroveren, maar uit een defensieve reflex om vast te houden aan wat men als eigen cultuur, eigen taal en eigen bufferzones ervaart.

In deze context worden de interne zwaktes van de Europese staten des te zichtbaarder. Duitsland dreigt zichzelf te verliezen in militarisering en technocratische discipline, Frankrijk zinkt weg in sociale onrust en politieke cynismen, Engeland zoekt zijn rol in een balans tussen Atlantische loyaliteit en Europese rivaliteit. Oekraïne zelf is tot speelbal geworden: een land dat in naam vecht voor zijn vrijheid, maar in werkelijkheid gevangen zit tussen twee blokken die haar voor hun eigen belangen inzetten.

De vraag hoe het verder moet met de Europese Unie is dus meer dan een technische kwestie van beleid. Het is een existentiële vraag naar identiteit, legitimiteit en toekomst. Kan Europa nog terug naar de oorspronkelijke belofte van vrede en samenwerking, of is het definitief terechtgekomen op een pad dat leidt naar escalatie en misschien zelfs naar een nieuwe wereldoorlog?

Essay – Deel 1

De vraag hoe het verder moet met de Europese Unie en de oorlog in Oekraïne is inmiddels uitgegroeid tot een van de meest existentiële kwesties van onze tijd. Wat begon als een conflict aan de rand van Europa is een lakmoesproef geworden voor de hele Europese orde, voor de legitimiteit van de EU, en voor de samenhang van staten die steeds meer uiteenlopen in hun belangen en politieke cultuur. Terwijl tanks rollen en diplomatieke retoriek verhardt, wordt de Europese interne zwakte zichtbaar: economische onzekerheid, moreel verval, politieke polarisatie en een fundamentele identiteitscrisis. Het Europese project wankelt, niet alleen door wat er buiten de grenzen gebeurt, maar juist door hoe intern met deze uitdagingen wordt omgegaan.

In Duitsland wordt dit zichtbaar in de krantenkoppen die bijna symbolisch de staat van het land blootleggen. Artikelen over Volkswagen en Porsche, ooit trotse symbolen van Duitse ingenieurskunst, staan nu symbool voor de neergang van de hele

automobieliindustrie. Waar men vroeger innovatie en betrouwbaarheid belichaamde, rest nu vooral een pijnlijk besef dat de toekomst van mobiliteit elders wordt bepaald – in Silicon Valley, in Shenzhen, in Seoul. Tegelijkertijd kampt Deutsche Bahn met het onvermogen om treinen op tijd te laten rijden, een haast alledaags falen dat in de Duitse context tot nationale tragiek wordt verheven. Want hier, in het land waar punctualiteit en discipline als deugden gelden, wordt elke ontsporing van orde direct tot symptoom van verval verheven.

Duitsland is tegelijk de spil van de Europese economie én de bron van haar grootste kwetsbaarheden. De opkomst van de partij van Alice Weidel toont een samenleving die steeds sterker gemord laat horen. Het gaat niet slechts om onvrede met immigratie, klimaat- en energiebeleid, maar om iets diepers: het gevoel dat Duitsland een speelbal is geworden van grotere geopolitieke krachten. Terwijl Rheinmetall op volle toeren draait en de oorlogsretoriek van Friedrich Merz het publieke debat doordringt, schuift Duitsland steeds meer richting militarisering. De historische beladenheid van dit proces kan moeilijk overschat worden. Want het land dat in de twintigste eeuw twee wereldoorlogen ontketende, presenteert zich nu als verdediger van de democratie en de Europese orde – maar doet dat met een verontrustend gebrek aan zelfreflectie.

De tragiek is dat de Duitse politieke en culturele mentaliteit nauwelijks veranderd is. Nog altijd geldt het adagium *Befehl ist Befehl*: de wet boven alles, discipline als hoogste goed. Relativering of pragmatisme worden gezien als tekenen van zwakte. Een eenvoudig voorbeeld illustreert dit: wie als buitenlander een paar kilometer te snel rijdt op de Autobahn, krijgt een bekeuring die tot op de laatste cent wordt opgeëist. Niet betalen leidt onvermijdelijk tot herinneringen, aanmaningen, rechtszaken, waarbij de kosten het oorspronkelijke bedrag ver overstijgen. Waar andere landen relativeren en kosten tegen baten afwegen, kent Duitsland slechts één weg: die van de wet, van de regel, van de onverbiddelijke toepassing. Juist deze mentaliteit maakt dat Duitsland zichzelf zonder aarzeling in een oorlogsmachine laat trekken: wanneer de politieke lijn eenmaal is gezet, volgt de rest automatisch.

Frankrijk daarentegen bevindt zich in een totaal ander soort crisis, die niet militair maar moreel en sociaal van aard is. Het land is verstrikt geraakt in schandalen, waarvan de veroordeling van Nicolas Sarkozy slechts het meest recente en zichtbare voorbeeld is. Een oud-president die tot vijf jaar cel wordt veroordeeld vanwege vermeende illegale campagnefinanciering via Khadafi-geld: het roept eerder cynisme dan vertrouwen op. Want in de perceptie van de Fransen is dit geen kwestie van rechtvaardigheid, maar van politiek opportunisme. Men vraagt zich af: waarom nu, waarom op deze manier? Is dit een coup van links tegen rechts, of van rechts tegen links? Het effect is hetzelfde: het vertrouwen in de rechtsstaat is tot een dieptepunt gedaald.

Tegelijkertijd ligt Frankrijk sociaal en economisch aan het infuus. De verzorgingsstaat wankelt onder de last van onbetaalbare pensioenen, een verstikkend belastingstelsel en een chronisch gebrek aan hervormingsbereidheid. Iedere poging van Macron om hervormingen door te voeren leidt tot massale protesten, stakingen en een volk dat de straat op gaat. Het beeld dat blijft hangen is dat van een land dat enerzijds trots vasthoudt aan zijn revolutionaire traditie van verzet, maar anderzijds niet in staat is om

constructieve alternatieven te ontwikkelen. Het resultaat is stagnatie: een natie die luidkeels schreeuwt, maar nauwelijks beweegt.

Wat Duitsland typeert door zijn overmatige ernst en discipline, wordt Frankrijk gekenmerkt door zijn theatrale onrust en cynisme. Het ene land dreigt zichzelf in een nieuwe militaristische pose te verliezen, het andere in een permanente sociale opstand. En beiden dragen hun crisis direct over op de Europese Unie, die steeds meer een verzameling van nationale problemen wordt in plaats van een gezamenlijk project.

Essay – Deel 2

Engeland neemt in dit geheel een dubbelzinnige positie in. Sinds de Brexit staat het formeel buiten de Europese Unie, maar historisch, cultureel en geopolitiek blijft het nauw verbonden met het continent. Het Verenigd Koninkrijk is tegelijkertijd een Europese macht en een Atlantische bondgenoot, en het kiest zijn rol vaak afhankelijk van de belangen van het moment. Enerzijds voedt Londen zijn oude rivaliteit met Parijs en zijn scepsis tegenover Berlijn; anderzijds presenteert het zich als onverzettelijke beschermer van het Westen en als trouwe partner van Washington.

De Brexit was in wezen een stem tegen de Brusselse bureaucratie, tegen de logica van centralisering en harmonisering die de EU kenmerkt. Het Verenigd Koninkrijk koos voor autonomie en soevereiniteit, maar betaalde daarvoor een hoge prijs: economische stagnatie, een verscheurd land, een verzwakte Londense City. Toch bood de Brexit ook een geopolitiek voordeel: Engeland is nu vrij om zijn eigen koers te varen, en die koers is opvallend militaristisch en assertief. In de oorlog in Oekraïne positioneerde Londen zich al vroeg als de meest uitgesproken bondgenoot van Kiev. Britse wapens en instructeurs gingen het land in nog voordat Duitsland en Frankrijk hun aarzelende stappen zetten.

Deze houding past in een langere traditie. Engeland ziet zichzelf als beschermer van het Europese machts-evenwicht, maar altijd op een manier die haar eigen eilandpositie veiligstelt. Door Oekraïne zo krachtig te steunen, herwint Londen internationale invloed en toont het Washington dat het ook na Brexit de meest betrouwbare partner blijft. De Britse geopolitiek is pragmatisch: steun aan Oekraïne is geen uitdrukking van Europese solidariteit, maar een kans om de eigen rol te herbevestigen in een wereld waarin Groot-Brittannië economisch verzwakt is. Het is machtspolitiek in de zuiverste zin: geen Europese droom, maar nationale berekening.

Daarmee schuift Engeland in feite dichter tegen de Verenigde Staten aan, terwijl de kloof met de EU dieper wordt. Waar Parijs en Berlijn nog worstelen met de vraag hoe ver ze willen gaan, heeft Londen de drempel al lang overschreden: militair, diplomatiek en retorisch is men bereid het conflict op te voeren. De ironie is dat het land dat zich van de EU losmaakte, nu in de praktijk harder optreedt namens het Westen dan veel EU-leden zelf. Engeland is geen Europese bemiddelaar, maar een Atlantische havik.

Oekraïne zelf staat intussen in het midden van dit krachtenveld, en wordt erdoor vermalen. Kiev vraagt om wapens, om steun, om investeringen, en presenteert zich als

voorpost van de Europese beschaving. Maar de realiteit is dat het land elke dag terrein verliest, en dat de retoriek van heldhaftig verzet steeds meer als propaganda klinkt. President Zelensky is erin geslaagd de Europese leiders te bespelen: door te wijzen op de dreiging van Rusland als vermeende expansieve macht, dwingt hij Brussel tot steeds grotere militaire investeringen en zelfs tot het overwegen van een versnelde EU-toetreding.

Maar hier schuift het dominante westerse narratief weg van de feitelijke dynamiek. Want het is niet Rusland dat uit was op verovering van Europa; het is de EU en de NAVO die zich de afgelopen decennia oostwaarts hebben uitgebreid, steeds dieper het voormalige Sovjetgebied in. Voor Moskou werd dit ervaren als een existentiële bedreiging, een langzaam maar onafwendbaar binnendringen in de Russische invloedssfeer. Het conflict in Oekraïne is dus niet zozeer het gevolg van Russische expansiedrang, maar eerder van westerse expansie die Rusland geen andere keuze leek te laten dan defensief te reageren. Wat in Brussel en Washington als vrijheid en democratie wordt gepresenteerd, wordt in Moskou gezien als kolonisering en uitsluiting.

Oekraïne wordt zo het toneel van een geopolitiek spel dat haar eigen burgers nauwelijks controle over laat. Het Westen ziet het land als buffer en frontlinie, Rusland als historische en culturele nabijheid die behouden moet blijven. Het tragische gevolg is dat Oekraïne zelf tot speelbal is gereduceerd: gebruikt om Westerse eenheid te etaleren, maar ook misbruikt om Rusland als bedreiging af te schilderen. Zelensky's strategie is daarin niets minder dan riskant. Door telkens de escalatie op te zoeken, door steeds grotere wapens te vragen en de EU tot haastige stappen te dwingen, trekt hij Europa dieper in een conflict waar geen uitweg zichtbaar is.

De Europese Unie zelf bungelt intussen tussen grootspraak en onmacht. Ursula von der Leyen spreekt met harde woorden en dreigt met nieuwe sancties, maar haar legitimiteit als Commissievoorzitter staat steeds vaker ter discussie. De EU lijkt steeds minder een politieke gemeenschap en steeds meer een verzameling van nationale belangen die elkaar slechts in crisistijd overlappen. Economisch is er verdeeldheid over energie, over klimaatbeleid, over migratie; militair is er onenigheid over de vraag hoeveel risico men bereid is te nemen. Duitsland levert schoorvoetend tanks, Frankrijk twijfelt tussen diplomatie en confrontatie, Engeland doet alsof het de leiding heeft, en Oost-Europese staten zoals Polen of de Baltische landen trekken in retoriek harder van leer dan hun capaciteiten toelaten.

Het resultaat is een unie die zichzelf verliest in fragmentatie. Het gevaar is dat men de oorlog in Oekraïne aangrijpt om een façade van eenheid op te houden, terwijl die in werkelijkheid afbrokkelt. Want achter de schermen klinkt steeds luider de vraag: hoeveel kan Europa dragen, hoeveel kan het riskeren? En bovenal: vecht de EU voor Oekraïne, of vecht Oekraïne voor de EU?

De Europese Unie bevindt zich op een kruispunt dat dieper en fundamenteler is dan veel politici durven toe te geven. Het gaat niet meer om de vraag of men de volgende economische crisis kan overleven, of of men interne hervormingen kan doorvoeren. Het gaat om de existentiële vraag of de EU in staat is zichzelf opnieuw uit te vinden in een wereld die haar dwingt tot keuzes. Oekraïne is daarbij niet slechts een conflict aan de oostgrens, maar een spiegel waarin Europa zichzelf moet aankijken – en vaak niet herkent.

Duitsland dreigt zichzelf opnieuw in de militaristische rol te storten, gedreven door discipline en plichtsbesef, maar zonder de morele verbeelding die nodig is om andere wegen te bewandelen. Frankrijk verdrinkt in zijn interne sociale chaos en ziet zijn politieke legitimiteit verdampen, terwijl het land toch pretendeert als grote mogendheid mee te spreken. Engeland heeft zich afgescheiden, maar gedraagt zich als de luidste stem van het Westen – niet uit liefde voor Europa, maar uit geopolitiek eigenbelang. En Oekraïne zelf is tot tragisch speelveld geworden: een land dat in naam strijdt voor zijn vrijheid, maar in werkelijkheid gevangen zit tussen twee blokken die elkaar naar de keel vliegen.

Het dominante westerse narratief – dat Rusland uit zou zijn op expansie richting Europa – verhuult de diepere dynamiek. Want in werkelijkheid is het de expansie van de EU en de VS die dit conflict in gang heeft gezet. Wat in Brussel als een vredesproject wordt gevierd, werd in Moskou ervaren als een existentiële bedreiging. Waar Washington vrijheid zag, zag Moskou omsingeling. Waar Europa integratie zag, zag Rusland het verlies van bufferzones en van cultureel-historische nabijheid. Het is in dat spanningsveld dat de oorlog uitbrak, niet uit een planmatige Russische drang om Europa te overheersen, maar uit de reflex om te behouden wat men als eigen ervaart.

De tragedie is dat deze nuance nauwelijks meer gehoord wordt. Iedereen die de oorlogslogica in twijfel trekt, wordt uitgesloten, belachelijk gemaakt of zelfs verdacht gemaakt van sympathie voor de vijand. Europa is zo niet alleen in oorlog met Rusland, maar ook met zichzelf: met de eigen diversiteit aan perspectieven, met de eigen vrijheid van meningsuiting, met de eigen geschiedenis die juist had moeten leren dat dogma's en zwart-witdenken altijd de voorbode zijn van vernietiging.

Hoe moet het verder? Er lijken vier fundamentele keuzes voor te liggen. Ten eerste de keuze voor solidariteit: blijft de EU een unie van lidstaten die elkaar ondersteunen, of een façade waarachter nationale ego's zich verschuilen? Ten tweede de keuze voor economie: durft men een nieuw industrieel project te starten, of laat men zich wegconcurreren door China en de VS? Ten derde de keuze voor legitimiteit: kan de Europese politiek nog gedragen worden door burgers die steeds minder vertrouwen hebben in hun instituties? En ten vierde de keuze voor escalatie: hoe ver wil men gaan in Oekraïne, en is men bereid een Derde Wereldoorlog te riskeren?

De paradox van Europa is dat het juist in tijden van crisis vaak de neiging heeft om zijn eigen waarden te vergeten. Het project dat ooit begon als een belofte van vrede en samenwerking, dreigt nu te veranderen in een bondgenootschap dat zichzelf definieert via oorlog en vijandbeelden. In plaats van de lessen van het verleden te gebruiken om

nieuwe vormen van diplomatie en samenwerking te ontwikkelen, valt men terug op het oude repertoire van macht, sancties, bewapening en morele superioriteit.

Toch hoeft dit niet het einde te zijn. Europa kan kiezen voor een andere weg – maar alleen als het de moed heeft om zijn eigen mythes te doorbreken. Dat betekent erkennen dat de EU zelf expansief heeft gehandeld, dat Rusland niet eenvoudig als agressor kan worden afgeschilderd, dat Oekraïne niet slechts symbool is maar een samenleving met eigen tragiek en eigen belangen. Het betekent ook dat men het lef moet hebben om Duitsland en Frankrijk aan hun eigen crises te herinneren, en Engeland niet te laten weggkomen met zijn opportunistische dubbelrol.

De toekomst van de EU ligt dus niet in het blind volgen van Washington of in het krampachtig vasthouden aan een façade van eenheid. Zij ligt in de herontdekking van pluraliteit, van nuance, van de kunst van het relativeren. Want juist dat ontbreekt nu: het vermogen om tegenstrijdige waarheden naast elkaar te laten bestaan zonder ze onmiddellijk tot vijandschap te verheffen.

Misschien is dat wel de grootste opdracht van Europa: niet om sterker of eensgezinder te worden in de militaire zin, maar om te leren leven met haar eigen complexiteit. Een Europa dat zijn verleden niet verdringt, maar erkent; dat zijn verschillen niet verbergt, maar cultiveert; dat zijn macht niet zoekt in wapens, maar in verbeelding. Alleen dan kan de EU werkelijk een antwoord vinden op de vraag hoe het verder moet – niet alleen met de oorlog in Oekraïne, maar met zichzelf.